

کتابشناسی درایة شیعه

بخش پایانی

○ نگارش ابوالفضل حافظیان بابلی

کتاب بخط شارح در کتابخانه آیه الله مرعشی به شماره ۳۵۵۰ موجود است.
الذریعه ۹۸/۱۰ رقم ۴۷ و ۷۵/۴: الترات العربی ۵۹/۳؛ فهرست‌های خود نوشت فیض کاشانی ۲۶۰؛ فهرست مرعشی ۳۴۲/۹

○ رجال الخاقانی

از: علی بن حسین خاقانی (۱۳۳۴ ق)
شرح مهمی است بر «الفوائد الرجالية» وحید بهبهانی که در مقدمه تعلیقاتش بر منهج‌المقال آورده است. این شرح با تحقیق سید محمدصادق بحر العلوم و مقدمه شیخ حسین خاقانی به چاپ رسیده است و در پایان آن متن «الفوائد الرجالية» وحید بهبهانی درج شده است. مصفی المقال ۲۷؛ الذریعه ۳۸۷/۱۳

○ رساله فی اقسام الحدیث

رساله مختصری است در بیان اقسام حدیث از مولفی ناشناس که نسخه خطی آن به شماره ۲۹۲ در کتابخانه ملی فارس موجود است.

فهرست کتابخانه ملی فارس ۲۷۲/۱
رساله فی الدرایة، شیخ علی مشغری عاملی = درایة الحدیث

○ رساله فی الدرایة

رساله‌ای است در درایه که نام رساله و مؤلف بدست نیامد. نسخه خطی آن به شماره ۳۲۳ در کتابخانه مدرسه حجازیه‌های قم بوده است. نسخه‌های خطی آن مدرسه به کتابخانه آیه الله گلپایگانی منتقل شده

سید علی بن محمدحسین بن محمدعلی حسینی شهرستانی (۱۳۴۴ ق)
شرح مختصری است بر «الوجیزة» شیخ بهایی.

چاپ: تهران، ۱۳۲۰ ق، ضمن رسائل شهرستانی، ۱۵۹ ص قطع جیبی. الذریعه ۱۰۱/۸؛ فهرست آستان قدس رضوی ۶۵۴/۶؛ مصفی المقال ۳۲۵؛ معجم المطبوعات العربیة فی ایران ۲۹۴؛ مشار عربی ۳۵۹.

○ الدررة الفاخرة (= منظومة فی الدرایة

= منیة الاصول فی الدرایة)
ملاحیب الله بن علی مدد شریف کاشانی (۱۳۴۰ ق)

منظومه‌ای عربی است در علم درایه شامل ۳۴۱ بیت که اصطلاحات مهم علم درایه را به شعر عربی تعریف نموده و بدین وسیله آموختن اصطلاحات درایه و حفظ آنرا بر طالبان این علم آسان نموده است. چاپ شده در سال ۱۳۲۶ ق و نیز در مجله «علوم الحدیث» عربی شماره ۱ ص ۳۳۵ الی ۳۵۹ با تصحیح سید محمدتقی حسینی که از نسخه چاپی و نسخه خطی محفوظ در نزد فرزندان مؤلف بهره برده است.

○ الذخر الرائع فی شرح مفاتیح

الشرايع

از: سید عبدالله بن سید نورالدین موسوی جزایری (۱۱۷۳ ق)
در مقدمه این کتاب که شرح بر مفاتیح فیض است، مطالب مربوط به علم درایه و علم اصول را آورده است و نسخه‌ای از این

○ الدرایة فی علم الروایة

محمدباقر زاهد مهاجرانی همدانی (معاصر)
رساله مختصری است در علم درایه و اصول حدیث.
چاپ: قم، مکتبه بصیرتی، ۱۱۱ ص.

○ درایة فی علم الحدیث

سید حسین بن ابی القاسم حسینی سلمی یزدی (بعد از ۱۳۵۸ ق)
رساله‌ای است در علم درایه، که مؤلف ضمن شرح حال خود از آن یاد کرده است. از جمله تألیفات وی است: الرسالة العلاجیة فی علم الحدیث.
نک: المسلسلات فی الاجازات ۲۸۰/۳

○ الدرایة لمعرفة الراوی و الروایة،

فخرالدین طریحی
= جامع المقال

○ دررالمقال فی علمی الدرایة و الرجال

محمدابراهیم بن علی کلباسی (قرن ۱۴)
مطالبی است در درایه و رجال، برگرفته از دروس سید ابوتراب خوانساری (۱۳۴۶ ق)
مصفی المقال ۱۰؛ الذریعه ۱۳۵/۸

○ دروس فی علم الدرایة

شیخ اکرم برکات عاملی (معاصر)
چاپ: قم، منشورات سعیدبن حبیبی، ۱۴۱۸ ق، ۲۰۰ صفحه

○ الدررة العزیزة فی شرح الوجیزة

است.

مجله نور علم شماره ۵۲ ص ۲۷۹

○ رساله فی الدراية

رساله‌ای است در درایه، که نام کتاب و مؤلف آن بدست نیامد، نسخه خطی آن در کتابخانه مدرسه حجازیه با شماره ۲۵۹ بوده است.

مجله نور علم شماره ۵۲ ص ۲۷۶.

○ رساله در کیفیت عمل به اخبار

رساله‌ای فارسی است که مؤلف آن مشخص نشده است، نسخه خطی آن در کتابخانه دانشگاه تهران به شماره ۷۱۷۶ موجود است.

فهرست دانشگاه تهران ۴۷۴/۱۶

○ الرسالة العلاجية فی علم الحديث

سید حسین بن ابی القاسم حسینی سلمی یزدی (بعد از ۱۳۵۸ ق) رساله‌ای است در علم حدیث که یزدی ضمن شرح حالش از آن یاد می‌کند.
نک: المسلسلات فی الاجازات ۲/۳۸۰

○ رساله فی احوال الاخبار

از: قطب‌الدین سعید بن هبة الله راوندی (۵۷۳ ق)
تلخیص این رساله موجود است که با عنوان «مختصر رساله فی احوال الاخبار» معرفی می‌شود. ریاض العلماء ۲/۴۲۳؛ تراثنا ۳۸ و ۳۹ ص ۲۷۳.

○ رساله فی علم الدراية

از: شیخ عبدالحسین بن احمد امینی (۱۳۹۰ ق)
نسخه‌ای از این رساله در مکتبه امیرالمؤمنین (ع) نجف بوده است. یادنامه علامه امینی ۲۴

○ رساله فی الدراية و ما يتعلق بالرجال و احوالهم

از: سید مهدی بن اسماعیل موسوی

○ هروی (۱۲۷۰ ق)

علامه تهرانی می‌گوید: آثار مؤلف از جمله رساله مذکور در نزد نوه‌اش در همدان موجود بوده است. مؤلف در بقعه شیخ بهایی در مشهد مدفون است.
مصفی المقال ۴۷۶؛ الذریعه ۵۶/۸

○ رساله فی دراية الحديث و قواعد

علم الرجال

محمدتقی بن محمدباقر اصفهانی مشهور به آقاجفی (۱۳۳۲ ق)
مؤلف در پایان کتاب مطبوعش «جامع الاتوار فی مختصر سبع البحار» از این رساله نام می‌برد.
مصفی المقال ۹۵؛ الذریعه ۵۵/۸

○ رساله فی الدراية و الرجال

از: سید علی بن محمد رضوی تبریزی نجفی (۱۳۳۶ ق)
نسخه‌ای از این رساله در نزد فرزندش (سید مرتضی) موجود بوده است. مؤلف شاگرد و داماد شیخ محمد حسن مامقانی بوده، لذا به علی‌آقا داماد مشهور گشته است.
مصفی المقال ۳۰۴.

○ رساله فی الدراية و الرجال

محمدبن احمدین زین‌الدین احسایی نسخه اصل آن در اصفهان به نزد شیخ احمد بیان الواعظین بوده است.
مصفی المقال ۴۲۸؛ خلد برین ۴۸/۱

○ رساله فی الدراية و الرجال

محمد ابراهیم لنکرانی حایری نجفی (۱۳۱۴ ق)
مصفی المقال ۱۰

○ رساله فی الدراية، ابن ابی جمهور احسایی

= تحفة القاصدين

○ رساله فی الدراية و الرجال

از: محمود بن علی اصغر شیخ الاسلام

○ طباطبایی تبریزی (۱۳۱۰ ق)

رساله‌ای است در علم درایه و رجال، به ضمیمه بحثی درباره کتاب «فقه‌الرضا» و «تفسیر امام حسن عسکری (ع)»، نسخه خط مؤلف را شهید سید محمدعلی بن محمدباقر قاضی طباطبایی در تبریز دیده است.
مصفی المقال ۴۵۲؛ الذریعه ۵۶/۸

○ رساله فی الدراية

از: نعمت بن علاء‌الدین طریحی احسن الودیعه ۶۲/۲

○ رساله فی الدراية

از: مولی صفر علی لاهیجی (قبل از ۱۲۶۴ ق)

تنکابنی در قصص العلماء (ص ۹۳)، ضمن بیان شرح حال لاهیجی، رساله فی الدراية و بعض مباحث الرجال را از تألیفات وی ذکر نموده است و شیخ آقا بزرگ تهرانی در الذریعه، «درایه الحدیث» را از تألیفات لاهیجی معرفی کرده است.
نسخه خطی شماره ۲۵۲۱ کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، مجموعه‌ای است شامل سه رساله؛

۱- سؤال و جواب از ملا صفر لاهیجی در فقه و رجال (ص ۱ - ۷۰)

۲- مقدمات الرجال از همو (ص ۲۲ - ۱۶۱) در ده مقام، که ناتمام است.

۳- الرعاية فی دراية الحديث از شهید ثانی (ص ۱۶۴ - ۲۲۶).

نسخه مذکور به خط نستعلیق است و کتابت آن در قرن ۱۳ انجام گرفته و دارای حواشی می‌باشد.

با تفحص در فهرس نسخه دیگری از رساله درایه لاهیجی یافت نشد و اطلاعات ما درباره رساله مذکور به قدری است که ذکر شد.

الذریعه ۵۵/۸ رقم ۱۶۰؛ مصفی المقال ۲۰۴؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران ج ۹ ص ۱۳۱۷ - ۱۳۱۸؛ الکرام البررة ۲/۶۷۳؛ مستدرک اعیان الشیعة ۳/۱۰۵ - ۱۰۶ که سال وفات وی را

حدود ۱۲۸۹ ق دانسته است.

○ رساله فی الدراية

از: شیخ حسن میرزا بن شیخ عزالدین ابوطالب نجفی (۱۳۱۳ ق)

حرزالدین در معارف الرجال، ضمن معرفی شیخ حسن نجفی، رساله‌ای در درایه را از تألیفات او ذکر می‌کند و می‌افزاید: «به نام کامل کتاب آگاهی نیافتیم». معارف الرجال ۱/۳۲۹.

○ رساله فی الدراية و الرجال

از: سید محمدعلی بن صادق مدرس رضوی (۱۳۱۱ ق)

علامه تهرانی درباره این رساله می‌نویسد: رأیت له رسالة مختصرة فی الدراية و الرجال، ناقصة خرج منه مقدار ثمان و ثلاثین صفحة، فی وجه الحاجة الی الرجال فی المكتبة الرضوية. نسخه مذکور به شماره ۶۵۹۰ در کتابخانه آستان قدس موجود است.

فهرست الفبایی آستان قدس رضوی ص ۲۷۷؛ مصفی المقال ۳۳۵.

○ رساله در علم درایه

از: میرزا ابوالحسن شعرانی (۱۳۹۳ ق)
رساله کوتاهی است به زبان فارسی، شامل تعریف بعضی از اصطلاحات علم درایه همچون: اثر، سنت و علت وجود اخبار کاذبه و سبب جعل احادیث و اقسام خبر و تواتر و علائم کذب در اخبار و اقسام حدیث و حدیث ضعیف و برخی از الفاظ مدح و ذم و بحثی درباره عبارت اجمعت العصابة علی تصحیح ما یصح عنه و طرق تحمل حدیث چاپ شده در مجله نور علم شماره ۵۰ و ۵۱ صفحه ۱۵۰ تا ۱۷۵ از روی نسخه‌ای که بخط آیه‌الله حسن زاده است و پیش از این، مختصری از رساله در مقدمه منتخب التواریخ بچاپ رسیده بود.

در کتابخانه شخصی آیه‌الله حسن زاده آملی در قم: دو نسخه از این رساله موجود است، یکی نسخه اصل بخط مؤلف و دیگری

نسخه‌ای که آقای حسن زاده از روی نسخه اصل استنساخ نموده‌اند.

○ رساله فی علم الدراية

از: رفیع بن علی شریعتمدار رشتی (۱۲۹۲ ق)

رساله‌ای است در علم درایه، شامل مقدمه و هشت باب و خاتمه، نسخه‌ای از آن به شماره ۱۱۵۵۰ در کتابخانه آیه‌الله مرعشی قم موجود است.

فهرست کتابخانه مرعشی ۲۲۶/۲۹

○ رساله فی علم الدراية

از: سید محسن بن سید مهدی طباطبایی حکیم (۱۳۹۰ ق)

رساله‌ای در علم درایه جزو تألیفات مرجع عالیقدر مرحوم آیه‌الله سید محسن حکیم در «ترجمة الامام الحکیم» معرفی شده است.

ترجمة الامام الحکیم از سید احمد حسینی؛ سیمای فرزانتگان، جعفر سبحانی ص ۵۱۷

○ رساله الدراية و الرجال

محمدحسین بن محمدعلی حسینی مرعشی شهرستانی (۱۳۱۵ ق)

علامه تهرانی نسخه‌ای از این رساله را در کربلا رؤیت نموده است، از دیگر تألیفات شهرستانی کتاب «انیس الاخبار فی شرح مشکلات الاخبار» را می‌توان نام برد.

مصفی المقال: ۱۵۶؛ الذریعه ۵۵/۸

○ رساله فی تصحیح الغیر للرواية

از: میرزا ابوالمعالی بن محمد ابراهیم کلباسی (۱۳۱۵ ق)

در این مسأله که از مسائل مهم علم درایه بشمار می‌رود، کلباسی عدم جواز اکتفاء به تصحیح غیر را در عمل به حدیث، اختیار نموده است و این رساله با عنوان «رساله فی جواز الاکتفاء فی تصحیح الحدیث بتصحیح الغیر و عدمه» در ضمن مجموعه رسائل کلباسی به سال ۱۳۱۷ هـ. در تهران به چاپ رسیده است.

الذریعه ۴/۱۹۵ رقم ۹۶۸؛ فهرست کتابهای چاپی عربی، مشار ۴۱۳.

○ رساله فی تشریح الثقة فی الرجال

از: میرزا ابوالمعالی بن محمدابراهیم کلباسی (۱۳۱۵ ق)

از جمله رساله‌های کلباسی است که ضمن رسائل رجالی وی به چاپ رسیده است.

فهرست کتابهای چاپی عربی مشار ۴۱۳؛ فهرست کتابخانه ملک ۴۷۰/۶

○ رساله فی تزکیة الرواة من اهل

الرجال

از: ابوالمعالی بن محمد ابراهیم کلباسی (۱۳۱۵ ق)

ضمن رسائل کلباسی به چاپ رسیده است.

فهرست کتابهای چاپی عربی، مشار ۴۱۳؛ فهرست کتابخانه ملک ۴۶۸/۶.

○ الرساله العزیزة فی شرح الوجیزة

البهائیه

از: شیخ عباس بن محمدرضا قمی (۱۳۵۹ ق)

شرحی است بر «الوجیزة» شیخ بهایی که نسخه‌ای از آن در بین خانواده مرحوم محدث قمی بوده و برحسب اطلاع، جناب آقای استادی آنرا آماده چاپ نموده و به انتشارات سپرده و آقای دوانی در مفاخر اسلام خبر از چاپ آن در سال ۱۳۷۵ ش در مشهد داده‌اند، ولی ظاهراً تا بحال چاپ نشده است. محدث قمی این رساله را در روز عید غدیر ۱۳۲۳ در کربلا به پایان رسانده است.

نقیباء البشر ۳/۱۰۰۱؛ مصفی المقال ۲۱۵؛ مفاخر اسلام ۱۱/۴۷۵ و ۴۸۵ و ۴۸۸

○ رساله فی لزوم نقد مشیخة الصدوق

والشیخ

از: ابوالمعالی بن محمدابراهیم کلباسی (۱۳۱۵ ق)

این رساله ضمن رسائل رجالی کلباسی

الفوائد الرجالية

علی بن خلیل رازی تهرانی (۱۲۹۶ ق)
رسالة مفصلی است در علم درایه و
فوائد رجالیه، شامل یک مقدمه و سه باب و
خاتمه، عنوان بابها: ۱- تقسیم الحدیث ۲-
فیمن یقبل حدیثه ۳- تحمل الحدیث و
خاتمه شامل فوائد مختلف در رجال و درایه.

نسخه‌ای از این رساله در کتابخانه
کاشف الغطاء نجف موجود بوده و به روایت
علامه تهرانی رسیده است، تصویر این نسخه
در برنامه کامپیوتری «الذخائر» درج شده و
نسخه عکسی از برنامه مذکور تهیه شده و
جناب آقای سید محمدرضا حسینی جلالی
این رساله را در دست تصحیح دارند.

الذریعه ۱۲/۱۳۵ و ۱۶/۳۳۸؛ مصفی
المقال ۳۱۹؛ مجله معهدالمخطوطات العربیة،
المجلد الرابع، الجزء الثاني، سوال ۱۳۷۷ مقاله
مخطوطات العربیة فی العراق از حسین علی
محمود ص ۲۰۸

○ سلسلة الذهب فی شرح الوجیزة

علی محمدبن محمد دلداری علی نقوی
لکنهویی نصیرآبادی (۱۳۱۲ ق)
مؤلف سه رساله در شرح «الوجیزة»
شیخ بهایی نگاشت که مفصلترین آنها
موسوم به «سلسلة الذهب» است.

الذریعه ۱۲/۲۱۶ و ۵/۲۹۳؛ مصفی
المقال ۳۴۲

○ سنن الهدایة فی علم الدراية

محمدبن علی تبینی عاملی (قرن ۱۱)
مسائل علم درایه را در یک مقدمه و چند
فصل و یک خاتمه آورده است. شرحی بر این
رساله نگاشته شده موسوم به: «ملخص اسرار
الیقین».

از شیخ محمد تبینی رساله «جامع
الاقوال فی علم الرجال» موجود است.
الذریعه ۱۲/۲۳۹ مصفی المقال ۴۱۶؛
فهرست عکسی مرعشی ۱/۳۹۵ و ۲/۴۴۷؛ و
۴۲/۵ و ۲۰۳/۲۲؛ طبقات اعلام الشیعة، قرن
۱۱، ص ۵۰۳؛ فهرست دانشکده ادبیات
دانشگاه تهران ۱۴۳/۱

○ الرواشح السماویة فی شرح

الاحادیث الامامیة

میرداماد محمدباقر بن محمدحسین
حسینی استرآبادی (۱۰۴۰ ق)
میرداماد تصمیم داشته شرحی بر کتاب
«الكافی» کلینی بنویسد، ابتداءً مقدمه‌ای در
مسائل علم حدیث و درایه در ۳۹ راسحه
نگاشت که مورد توجه محققین و
مطالعه‌کنندگان در علم حدیث واقع شد و نسخ
خطی بسیاری از آن در دست است، ۳۷ نسخه
خطی در کتابخانه‌های ایران شناسایی شده
که کهن‌ترین آنها در مکتبه شخصی شیخ
علی حیدر با تاریخ کتابت ۹۹۵ ق و کتابخانه
مجلس کتابت در ۱۰۸۲ ق و کتابخانه آستان
قدس رضوی با حواشی (منه دام ظله) موجود
است. این کتاب در بمبئی و تهران و قم
بصورت چاپ سنگی و افسست از آن چاپ شده
است.

الذریعه ۶/۹۰ و ۱۱/۲۵۷ و ۱۴/۲۷۲؛
التراث العربی ۳/۱۳۲؛ مشار عربی ۴۹۴
فهرست آستان قدس رضوی ۱۴/۲۶۵؛ مجله
علوم حدیث فارسی شماره ۱۰ ص ۱۸۹ الی
۲۰۰ مقاله در معرفی کتاب؛ فهرست مکتبه
مؤید ۱/۲۸۳؛ فهرست دانشکده حقوق تهران
۳۵۸؛ یادداشتهای قزوینی ۵/۳۱؛

○ روایت و درایت

سید محمد امین (معاصر)
کتابی است در علم حدیث و درایه و
رجال شامل ۱۷ فصل.
چاپ: قم: ۱۳۷۲ ش، ۱۹۴ ص.

○ سبب اختلاف اخبار

ابوالحسن بن حسین گیلانی (قرن ۱۴)
رساله‌ای است فارسی در دو فصل که
فصل اول آن در بیان سبب اختلاف اخبار
است و نسخه‌ای از آن در کتابخانه آیه‌الله
مرعشی قم موجود است که به خط مؤلف در
۱۲۷۱ ق نوشته شده است.
فهرست مرعشی ۱۰/۲۲۲.

○ سبل الهدایة فی علم الدراية (=)

به سال ۱۳۱۷ در تهران به چاپ رسیده است.
«الرسائل الرجالية» کلیسی بار دیگر با
تصحیح و تحقیق آقای حسین درایتی توسط
مرکز تحقیقات دارالحدیث در سال ۱۳۸۰ ش
به چاپ رسیده است.
فهرست کتابهای چاپی عربی، مشار
۴۱۳؛ فهرست کتابخانه ملک ۶/۴۷۰.

○ رسالة فی علم اصول الحدیث

مذهب‌الدین احمدبن عبدالرضا بصری
خراسانی (قرن ۱۲)
مؤلف از شاگردان شیخ حرعاملی بوده و
تألیفات بسیاری از خود بجای گذاشته، از
جمله «فائق المقال» در علم درایه، و رجال و
«المقتعة الانیسة» در درایه، استاد فقیه مرحوم
محقق طباطبایی فرموده‌اند: نسخه‌ای از
«رسالة فی علم اصول الحدیث» در کتابخانه
سالار جنگ هند موجود است. معجم اعلام
الشیعة، سید عبدالعزیز طباطبایی ۴۵

○ الرعاية فی شرح بداية الدراية

زین‌الدین بن علی عاملی، شهید ثانی
(۹۶۵ ق)

کتاب مشهور و مهمی است در علم
درایه که شرحی مزجی است بر «بداية
الدراية» خود مؤلف، درباره نام این شرح
نظرات مختلفی بیان شده است. در برخی از
نسخه‌ها پایان تألیف کتاب شب سه‌شنبه ۵
ذی‌حجه ۹۵۹ ذکر شده است.

نسخ خطی این کتاب فراوان است به
حدی که ۹۲ نسخه از آن در کتابخانه‌های
ایران شناسایی شده و از جمله
قدیمی‌ترین نسخ آن نسخه‌ی شماره ۳۶۳۳ و
۳۶۳۴ کتابخانه آستان قدس رضوی را با
تاریخ کتابت ۹۶۱ و ۹۷۳ ق می‌توان نام برد.
این کتاب یک بار در نجف و دوبار در قم
به چاپ رسیده است.

الذریعه ۱۳/۱۲۴؛ التراث العربی ۳/۱۲۶؛
مشار عربی؛ فهرست آستان قدس رضوی
۶/۶۱۲؛ فهرست ملک ۶/۴۵۸؛ فهرست
مجلس ۲۶/۱۱۲.

○ شرح الوجيزة للشيخ البهائي،
محمد بن عنایت احمد کشمیری =
نهاية الدراية

○ شرح الوجيزة للشيخ البهائي، على
شهرستاني = الدرّة العزیزة

○ شرح الوجيزة للشيخ البهائي، على
محمد نقوی لکنهویی = الجوهرة العزیزة

○ شرح الوجيزة للشيخ البهائي، على
محمد نقوی لکنهویی = سلسلة الذهب

○ شرح الوجيزة للشيخ البهائي، شيخ
عباس قمی = الرسالة العزیزة

○ شرح وجيزة شيخ بهائي، ابوالحسن
مولانا تبریزی = التعليقة على الوجيزة

○ شرح الوجيزة للشيخ البهائي، سيد
امجد حسين اله ابادی = صفائح الابريز في
شرح الوجيز

○ شرح الوجيزة للشيخ البهائي، سيد
مهدی مرعشی = حديث شناسی

○ شوارع الرواية الى مشارع الدراية
سيد مهدی بن سيد علی غريفي بحرانی
(۱۳۴۳ ق)

کتابی است در سه جزء: ۱- درايه و
برخی اصطلاحات حدیثی ۲- مشایخ اجازة
○ احوال انمه عليهم السلام، و خاتمه در
طرق حدیث غدیر. نسخه خط مؤلف را علامه
تهرانی دیده است.
الذريعة ۲۳۷/۱۴؛ مصفی المقال ۴۷۲.

○ الصراط المستقیم فی التمييز بين
الصحيح والسقيم
ميرزا ابوالهدی بن ميرزا ابی المعالی
کلباسی (۱۳۵۶ ق)

مباحث مهم درايه‌ای و رجالی را از
کتابش «سماء المقال» انتخاب در این رساله

تحریر بیان الاخبار التي فی اول الاستبصار
○ شرح الفوائد الرجالية للوحيد
البهبهائي

از: اسماعیل عقدانی یزدی (۱۳۳۰ ق)
شرحی مزجی بر فوائد رجالیه وحید
بهبهائی است و نسخهای از آن در تملک
سيد محمد صادق بحرالعلوم در نجف بوده
است. الذريعة ۲۸۷/۱۳ و ۸۷/۱۶؛ مصفی
المقال ۸۱

○ شرح الوجيزة البهائية
محمد بن سليمان تنكابنی (۱۳۰۲ ق)
شرح مفصلي است بر «الوجيزة» شيخ
بهائي که قريب به پنج هزار بيت است.
الذريعة ۱۶۹/۱۴؛ قصص العلماء ۸۴

○ شرح الوجيزة في الدراية
عبدالنبي بن مفيد شيرازي بحرانی
(قرن ۱۲)

شرحی است بر رساله «الوجيزة» شيخ
بهائي، که به گفته شارح آنچه که اجتهاد
متوقف بر آن بوده را در این شرح آورده است.
نسخه‌ای از این کتاب در مکتبه شخصی سيد
حسين شهشهانی در تهران بوده با تاریخ
کتابت ۱۱۸۷ ق.
الذريعة ۱۶۸/۱۴ و ۲۳۴/۱۳

○ الشرح الصغير للوجيزة
از: سيد علی محمد بن سيد محمد بن
دلدار علی نقوی نصيرآبادی (۱۳۱۲ ق)
سلسلة الذهب شرح كبير الوجيزة شيخ
بهائي و الجوهرة العزیزة شرح متوسط آن از
همين مؤلف سابقاً معرفی شد و این رساله
کوتاهترین شرحی است که نقوی بر الوجيزة
شيخ بهائي نگاشته است و گویا تاکنون چاپ
نشده است.

الذريعة ۱۶۹/۱۴ / قم ۲۰۳۲؛ مصفی
المقال ۳۴۲.

○ شرح وجيزة شيخ بهائي، سيد حسن
صدر کاظمی = نهاية الدراية

○ سير حديث در اسلام
سيد احمد ميرخانی (معاصر)
کتابی است که در آن پيرامون حدیث و
سير آن در اسلام بحث می‌شود، این کتاب با
مقدمه و پاورقی آقای علی دوانی، توسط
انتشارات گنجینه در تهران، در ۳۹۰ صفحه به
چاپ رسیده است.

○ سير حديث و ادوار آن
کاظم مدير شانه‌چی (معاصر)
مقاله‌ایست از استاد شانه‌چی که در
یادنامه علامه امینی به چاپ رسیده است.

○ سير مصطلح الحديث
کاظم مدير شانه‌چی
این مقاله نیز در یادنامه علامه امینی
چاپ شده است.

○ شجرة دراية الحديث
از: ميرزا محمد بن عبدالنبي اخباری
نیشابوری (۱۲۳۲ ق)
الذريعة ۲۸/۱۳

○ شرح اصول دراية الحديث
علی بن عبدالحمید حسینی نیلی نجفی
(قرن ۸)

علامه تهرانی مؤلف کتاب را از
شاگردان علامه حلی و استاد ابن فهد دانسته
است، درباره مؤلف این کتاب احتمالات
مختلفی در ریاض العلماء مطرح شده است.
اعیان الشیعة ۲۶۱/۸ و ۲۶۶ و ۲۶۷؛
الذريعة ۹۴/۱۳؛ مصفی المقال ۲۸۵ و
۲۹۳؛ ریاض العلماء ۸۸/۴ ○ ۸۹ و ۱۳۰ ○
۱۳۴

○ شرح بداية الدراية، شهيد ثاني =
الرعاية في شرح بداية الدراية

○ شرح سنن الهداية = ملخص
اسرار اليقين
شرح مقدمة الاستبصار، قطب راوندی =

آورده است.

الذریعه ۳۴/۱۵

○ صححة الاصول الاربعه

محسن بن محمد رفیع رشتی اصفهانی
(قرن ۱۳ ق)

بحثی است درباره صحت احادیث کتب
اربعه حدیثی شیعه که برگرفته از اصول
اربعمائه است.

نسخه خطی مؤلف با تاریخ کتابت
۱۲۶۷ ق در کتابخانه آیه الله مرعشی به
شماره ۲۶۵۹ موجود است. فهرست مرعشی
۲۳۸/۷؛ التراث العربی ۴۶۱/۳.

○ صحیفه الصفا فی ذکر اهل الاجتباء و
الاصطفاء

از: محمد بن عبدالنبی اخباری نیشابوری
(۱۲۳۲ ق)

کتابی است در علم درایه و رجال شامل
دو جلد، جلد اول در درایه و جلد دوم در اسامی
و کنیه و القاب. دوازده نسخه خطی از این
کتاب شناسایی شده است.

الذریعه ۲۲/۱۵؛ مصفی المقال ۴۲۸؛
فهرست آستان قدس رضوی ۶۱۵/۶؛ فهرست
مجلس ۸۰/۹ و ۱۱۰/۱۰ و ۱۲۰۹ و ۱۵۲ و
۴۶/۲۵ و ۱۰۹/۲۶؛ فهرست ملک ۴۵۹/۶؛
فهرست دانشگاه تهران ۱۶۷۸/۵؛ فهرست
سپه سالار ۱۶۹/۵؛ فهرست مرعشی ۳۲/۲۲.

○ صفائح الابریز فی شرح الوجیز

سید امجد حسین بن منور علی سونوی
اله آبادی هندی (۱۳۵۰ ق)

شرحی است بر «الوجیزه» شیخ بهایی در
علم درایه، این کتاب در لکنهو هند به سال
۱۳۰۵ به چاپ رسیده است.

الذریعه ۴۳/۱۵؛ مصفی المقال ۸۳؛ بر
صغیر امامیه مصنفین، سید حسین عارف
نقوی ۶۵/۱

○ صیغ الادهاء و التحمل للحديث
الشريف

سید محمدرضا حسینی جلالی (معاصر)
مقاله مفصلی است که در مجله

«علوم الحدیث» عربی شماره ۱ ص ۸۴ الی
۱۸۲ به چاپ رسیده است.

○ ضوء المشكاة الكاشف عن وجوه
الرواية والرواة

از: محمد بن علی عاملی حنوی آل
صوری (۱۳۰۳ ق)

الذریعه ۱۲۱/۱۵؛ مصفی المقال ۳۲۷

○ ضیاء الدرایه

از: سید ضیاء الدین بن حسن حسینی
فانی اصفهانی مشهور به علامه (۱۴۱۹ ق)

کتاب جامع و در عین حال مختصری
است در علم درایه که در واقع خلاصه‌ای
است از مقباس الهدایه مرحوم مامقانی با
اضافات در اول و آخر آن، مرتب بر یازده باب
و خاتمه شامل دوازده فائده، که تألیف آن در
۱۳۷۷ ق به پایان رسیده و در سال ۱۳۷۸ ق
در قم توسط چاپخانه حکمت در ۱۰۱ صفحه
به چاپ رسیده است و در آخر آن وجیزه شیخ
بهایی نیز چاپ شده است.

از دیگر آثار چاپ شده مرحوم فانی
تصحیح و تحقیق مجمع الرجال قهپایی و
تحقیق کتاب الوافی جناب فیض را می‌توان
نام برد.

شرح حال علامه فانی در فصلنامه آینه
پژوهش شماره ۵۵ و ۵۶ صص ۱۹۵ و ۱۹۶
درج شده است.

○ طریق الهدایه الی علم الدرایه

سید محمد مولانا بن عبدالکریم موسوی
سرابی تبریزی

رساله مختصری است در علم درایه و
بیان اقسام خبر و حدیث و کیفیت تحمل آن.
نسخه‌ای خطی از رساله مذکور در کتابخانه
آیه الله مرعشی موجود است.

چاپ: چاپ سنگی در تبریز، ۱۳۴۹ ق و
چاپ در میراث حدیث شیعه دفتر دوم ص
۳۳۱ الی ۳۵۶ الذریعه ۱۷۰/۱۵؛ مصفی المقال
۴۳۹؛ فهرست مرعشی ۲۳۷/۲۰؛ فهرست
کتابهای چاپی عربی، مشار ۶۰۸.

○ علم الحدیث

مولانا علی حسنین شیفته (۱۹۹۱)
میلادی)

کتابی است به زبان اردو پیرامون علم
درایه و اصطلاحات آن و اقسام حدیث و آداب
کتابت آن و مباحث رجالی در ۱۵۲ صفحه در
کراچی به چاپ رسیده است. بر صغیر امامیه
مصنفین ۶۶/۱.

○ علم الحدیث

کاظم مدیر شانه‌چی (معاصر)
شامل مباحثی است در علم حدیث که
در آن نوعاً به احوال راوی حدیث و اقوال و
افعال صاحبان حدیث پرداخته می‌شود.
گزارشی از تعریف علم حدیث، معنی خبر،
سنت، حافظان حدیث، طبقات ناقلین، تدوین
حدیث، منابع حدیثی شیعه و سنی به دست
می‌دهد.

نسخه خط مؤلف در کتابخانه آستان
قدس رضوی به شماره ۱۳۱۷۲ نگهداری
می‌شود (فهرست القباوی آستان قدس ص
۴۰۹)

چاپ دانشگاه مشهد ۱۳۴۴ ش، ۲۱۰ ص
و قم دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۴ ش،
معجم المطبوعات العربیة فی ایران، ص
۳۰۴.

○ علل الحدیث

محمدباقر بهبودی (معاصر)
کتاب مفصلی است درباره اشکالات
مختلف حدیث با ذکر نمونه‌هایی از منابع
حدیثی شیعه که در ۳۶۲ صفحه، در تهران به
چاپ رسیده است.

مرجع ۷۸ جلد ۱ ص ۲۵۶ شماره ۲۰۳۴.

○ علم الحدیث

رضا مؤدب (معاصر)
رساله‌ای است در علم درایه به فارسی
شامل مباحثی در تعریف علم حدیث و
مصطلح حدیث و علم درایه و اصطلاحات
حدیثی و اقسام خبر و حدیث و شرایط قبول
روایت و الفاظ مدح و تعدیل و ذم و جرح

شامل سی فایده در رجال و درایه است. الذریعه ۳۳۷/۱۶ رقم ۱۵۶۳؛ مصفی المقال ۳۹-۴۰.

○ الفوائد الرجالية

از: میرزا ابوالحسن بن عبدالرحمن مشکینی (۱۳۵۸ ق)
در این کتاب بحثی راجع به اصحاب اجماع و الفاظ مدح و جرح و انتحاء تحمل حدیث به میان آمده و همچنین درباره کتاب «الفقه الرضوی» و غیر آن نیز بحث شده است.

الذریعه ۳۳۶/۱۶ و ۳۳۷ رقم ۱۵۶۱؛ مصفی المقال ۲۷ و ۲۸.

○ الفوائد الرجالية

از: مولی علی بن خلیل رازی تهرانی (۱۲۹۷ ق)
در این کتاب حاجت به علم رجال و موضوع آن بیان شده و سه باب از آن بدین شرح است: باب اول در تقسیم حدیث. باب دوم در بیان کسی که حدیثش پذیرفته است، باب سوم: در طریق تحمل حدیث و سپس احوال بعضی از رجال را به عنوان فائده می آورد.

صاحب الذریعه احتمال داده این کتاب با «سبل الهدیة» متحد باشد. الذریعه ۳۳۸/۱۶ رقم ۱۵۷۰؛ مصفی المقال ۳۱۹.

○ الفوائد الرجالية

از: سید حسین بن محمد ابراهیم حسینی قزوینی (۱۲۰۸ ق)
مؤلف در مقدمه و خاتمه کتاب فقهی اش که به صورت شرح بر «شرایع الاسلام» نگاشته و به «معارج الاحکام» معروف است، فوائد ارزنده ای در علم درایه و قواعد رجالیه آورده است، از جمله بحثی در مصطلحات درایه و مشترکات اسماء رجال و نیز وجه اعتماد به کتب اربعه و امثال آن.

نسخه هایی از این کتاب در کتابخانه آیه الله مرعشی و کتابخانه امام صادق (ع) قزوین موجود است.

○ غنیة القاصدين فی معرفة اصطلاح المحدثين
زين الدين بن على عاملي، شهيد ثاني (۹۶۵ ق)

شهيد ثاني در پايان شرح البدايه، از اين كتاب ياد نموده و گفته است: من اراد الاستقصاء فيها مع ذكر الأمثلة الموضحة للمطالب فعليه بكتابتنا «غنية القاصدين في معرفة اصطلاحات المحدثين» فإنه قد بلغ في ذلك الغاية...
نسخه ای از این کتاب شناسایی نشده است.

الذریعه ۶۸/۱۶؛ الراية ۴۰۴

○ فائق المقال فی علم الحديث و الرجال

مهذب الدين احمد بن عبدالرضا بصری خراسانی (قرن ۱۲)
کتابی است در علم درایه و رجال شامل فصول، مؤلف از شاگردان شیخ حرعاملی بوده و در اوائل کتاب به تفصیل مباحث علم درایه را مطرح نموده است، نسخ متعددی از این کتاب شناسایی شده و کار تصحیح و تحقیق آن در مرکز تحقیقات مؤسسه دارالحدیث و کتابخانه مجلس به پایان رسیده و به زودی منتشر خواهد شد.

موسوعة مؤلفی الامامية ۸۳-۷۵/۴؛ معجم اعلام الشيعة، طباطبایی ۴۴-۴۷؛ مصفی المقال ۵۰-۵۲؛ التراث العربي ۱۴۳/۴؛ الذریعه ۹۱/۱۶؛ فهرست مجلس ۴۱۹/۲۵.

○ الفوائد الرجالية

از: سید ابوتراب عبدالعلی خوانساری (۱۳۴۶ ق)
فوائدی در علم رجال و درایه شامل بیش از پانصد فایده، که اکثر آنها در علم درایه می باشد.

الذریعه ۳۳۶/۱۶ رقم ۱۵۶۰؛ مصفی المقال ۲۴.

○ الفوائد الرجالية

از: میرزا ابوالهدی بن میرزا ابی المعالی کلباسی (۱۳۵۶ ق)

راوی و تدوین جوامع حدیثی اهل سنت و شیعه و تحمل و کتابت حدیث. چاپ، قم، انتشارات احسن الحدیث، ۱۳۷۸ ش، ۲۰۷ ص.

○ علم حدیث

محمدجعفر جعفری گیلانی (معاصر)
رساله ایست در علم حدیث به فارسی در ۱۶ صفحه، در مشهد به چاپ رسیده است. مشار فارسی ۳/۳۵۶۴؛ فهرست آستان قدس رضوی ۶۶۷/۶.

○ علم حدیث و نقش آن در شناخت و

تهذیب حدیث

زين العابدين قربانی (معاصر)
رساله ای است به فارسی درباره علم حدیث و درایه، این کتاب در قم توسط انتشارات انصاریان، به سال ۱۳۷۰ ش در ۳۹۰ صفحه به چاپ رسیده است.

○ علم الدرایه

حسین مؤید (معاصر)، رساله ایست در علم درایه، قسم اول آن شامل ۲۰۸ صفحه به سال ۱۴۱۷ ق توسط انتشارات نهضت در قم به چاپ رسیده است.

○ عمدة المقال فی علمی الدرایه و

الرجال، ابوطالب حسینی قاننی

○ العوائد القروية فی شرح الفوائد

القروية

محمدباقر بن محمدحسن بیرجندی قاننی (۱۳۵۲ ق)
شرحی است بر کتاب استادش ابوطالب قاننی موسوم به «الفوائد القروية = عمدة المقال». در سه جزء با عناوین «قوله - قوله» و در ۱۳۳۱ ق به پایان رسیده و در سال ۱۳۳۳ ق در آن تجدید نظر نموده است. نسخه ای از جزء اول و سوم کتاب در کتابخانه آیه الله مرعشی موجود است.
الذریعه ۳۵۴/۱۵؛ فهرست مرعشی ۱۹۲/۹ و ۱۹۰/۹؛ التراث العربي ۹۵/۴.

الذریعه ۱۷۸/۲۱ - ۱۸۰؛ فهرست مرعشی ۲۳۷/۱۹؛ فهرست کتابخانه امام صادق (ع) قزوین ۲۵۰-۲۵۲.

الفوائد الرجالية للمحقق الكرکي (عربی)

از: شیخ محمدحسین (معاصر)
آقای حسون رساله‌های محقق کرکی را تصحیح و تحقیق نموده و منتشر کرده‌اند. وی در لابه‌لای کتب محقق ثانی هرجا به آراء و فوائد کلامی، اصولی، رجالی و تاریخی و شواهد شعری و غیرآن برخورد نمودند با تفکیک موضوعات یادداشت کرده‌اند و آن بخشی از فوائد که مربوط به رجال و درایه بود به صورت رساله مستقلی درآورده و با حواشی و دسته‌بندی و استخراج منابع، در حقیقت رساله‌ای در درایه و فوائد رجالی را سامان دادند.

این رساله در دو بخش مبانی و فوائد و رجال تنظیم شده و در بخش اول آراء کرکی در مباحثی همچون اقسام حدیث و احکام آن و مراسیلی که به آنها اعتماد می‌شود و تدلیس و اضطراب در روایت و تعارض در اخبار و قاعده تسامح در ادله سنن و غیر آن را از لابه‌لای کتب مختلف محقق کرکی استخراج نموده و در بخش دوم آرای او را در رجال سند از حیث توثیق و تضعیف آورده و در کنار آن آرای علمای مشهور علم رجال را نیز تذکر داده‌اند، شکرالله سیمیه.

رساله مذکور در میراث حدیث شیعه دفتر دوم صفحات ۵۳۵-۵۹۵ به چاپ رسیده است.

الفوائد الرجالية

محمدبن محمد باقر قاینی خراسانی (قرن ۱۳)

نسخه‌ای از این کتاب در کتابخانه آستان قدس رضوی موجود است. فهرست آستان قدس رضوی ۶۱۸/۶.

الفوائد الرجالية

شیخ مهدی کجوری شیرازی (۱۲۹۳)

(ق)

کتاب مختصر و ارزنده‌ای است در علم رجال و درایه، شامل مقدمه و دو باب و خاتمه که در سال ۱۲۵۸ ق، تألیف شده است. خاتمه این کتاب در علم درایه است. اثر مذکور به صورت چاپ سنگی در شیراز به چاپ رسیده است.

نسخه‌ای از این کتاب در کتابخانه دایرةالمعارف بزرگ اسلامی در تهران نگهداری می‌شود و نسخه‌ای دیگر به خط حسین خراسانی (شاگرد مؤلف) با تاریخ تحریر ۱۲۵۹ ق در شیراز، در کتابخانه این جانب موجود است.

فهرست کتب چاپی عربی، مشار ۶۸۰؛ فهرست آستان قدس رضوی ۶۶۸/۶؛ فهرست نسخه‌های خطی مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی ۱۹۰/۱.

الفوائد الرجالية

از: محمدباقر بن محمد اکمل، وحید بهبهانی (۱۲۰۶ ق)

وحید بهبهانی در مقدمه تعلیقاتش بر «منهج المقال» پنج فایده رجالی آورده است، این مقدمه در برخی نسخه‌ها به صورت مستقل کتابت شده و شروح و حواشی متعددی بر فوائد مذکور نگاشته شده است. عناوین فوائد پنجگانه چنین است: الفائدة الاولى فی بیان الحاجة الی الرجال؛ الفائدة الثانية فی بیان طائفة من الاصطلاحات المتولدة فی الفن و فائدتها؛ در این فائده درباره اصطلاحاتی چون: ممدوح، ثقة، صحیح، اسند عنه، ضعیف، مضطرب الحدیث، و امثال آن بحث شده است؛ الفائدة الثالثة فی سائر امارات الوثاقه والقوة؛ در پایان این فائده بحثی درباره اسباب ذم با عنوان تذنیب مطرح شده است؛ الفائدة الرابعة فی ذکر بعض مصطلحات صاحب الفوائد؛ الفائدة الخامسة فی طریق ملاحظة الرجال. چند تن از علمای رجال فوائد مذکور را شرح نموده‌اند از جمله: ۱- اسماعیل عقداپی یزدی (۱۲۳۰ ق) ۲- میرزا علی بن میرزا خلیل خلیلی (۱۲۹۷ ق) ۳- شیخ علی بن حسین

خاقانی (۱۳۳۴ ق) که با عنوان رجال خاقانی به چاپ رسیده است. ۴- محمدباقر تستری (۱۳۴۷ ق)

نسخه‌های متعددی از فوائد مذکور در کتابخانه‌های عمومی موجود است و در پایان رجال خاقانی نیز به چاپ رسیده است. الذریعه ۳۳۷/۱۶ و ۳۸۷/۱۳.

الفوائد الطوسية و الدروس الرجالية محمدباقر بن محمدحسن بیرجندی قائنی (۱۳۵۲ ق)

کتابی است شامل فوائد حدیثی و رجالی و مطالبی درباره مسائل علم درایه نیز دارد. نسخه‌ای از این کتاب به شماره ۳۴۱۶ در کتابخانه آیه‌الله مرعشی موجود است. عناوین کتاب «فائده و درس» است و تألیف آن در ۱۳۵۰ ق به پایان رسیده است. فهرست مرعشی ۲۰۱/۹؛ التراث العربی ۲۱۵/۴.

الفوائد الغروية (= عمدة المقال فی علمی الدراية و الرجال)

ابوطالب بن ابی‌تراب حسینی مجتهد قائنی (۱۲۹۳ ق)

قواعد کلی رجال و درایه را در یک مقدمه و دو قسم آورده است، قسم اول در رجال، قسم ثانی رساله به علم درایه اختصاص دارد.

تألیف کتاب به سال ۱۲۶۸ ق در نجف اشرف به اتمام رسیده و شاگرد مؤلف (محمدباقر بیرجندی) شرحی بر آن نگاشته موسوم به: «العوائد القروية»

چهار نسخه از فوائد در کتابخانه‌های دانشگاه تهران، مجلس، ملک و مرعشی شناسایی شده است.

فهرست دانشگاه تهران ۲۳۰۹/۱۱، فهرست مرعشی ۱۹۱/۹، فهرست مجلس ۲۰۴/۷، فهرست ملک ۴۰۷/۱، مصنفی المقال ۳۰، الذریعه ۹۲/۱۰ و ۱۴۴/۸ و ۳۵۴/۱۵.

فوائد فی الدراية

حسن بن زین‌الدین عاملی (۱۰۱۱ ق)

نسخه‌های از آن در کتابخانه مجلس به شماره ۱۶۲۲ موجود است (فهرست مجلس ۳۱۹/۴)

○ فوائد فی الدراية

زين الدين بن علي عاملي (۹۶۵ ق) در پایان نسخه شماره ۳۰۷۲ کتابخانه دانشگاه تهران فوایدی در درایه به نقل از خط شهید ثانی کتابت شده است. به گفته آقای رضا مختاری، این فوائد مربوط به پسر شهید ثانی (صاحب معالم) می‌باشد و ربطی به شهید ندارد. اما در نسخه دانشگاه تهران و نسخه شماره ۹۱۳۶ کتابخانه مجلس تصریح شده که این فواید از شهید ثانی است. الذریعه ۳۵۵/۱۶، فهرست دانشگاه تهران ۲۰۱۶/۱۱.

○ الفوائد الشافية

محمدجعفر فراهی (قرن ۱۱ و ۱۲)، رساله ایست به فارسی در علم درایه شامل پنج فایده و خاتمه، تألیف در ۱۰۸۹ ق، نسخه خط مؤلف در کتابخانه ملی ایران به شماره ۲۲۴۶ موجود است. طبقات اعلام الشیعه، قرن ۱۱، ص ۱۲۸.

○ الفوائد الکاظمية (= وجیزه المقال فی الرجال)

شیخ محمدباقر بن محمدحسن بیرجندی قاننی (۱۳۵۲ ق) در فواید مختلفه رجالی و درایه با عناوین «فائده - فائده» است و به تاریخ ماه رجب ۱۳۳۸ در کاظمین تألیف آن به پایان رسیده است. نسخه‌ای از آن در کتابخانه آیه‌الله مرعشی است. الذریعه ۵۴/۲۵؛ فهرست مرعشی ۲۰۰/۹ شماره ۳۴۱۵؛ التراث العربی ۲۱۸/۴.

○ فواید متفرقه در درایه

فایده‌های متفرقه‌ای است در درایه که در برخی از نسخه‌های خطی دیده شده از جمله نسخه‌های شماره ۶۹۲ و ۱۰۷۴ کتابخانه مسجد اعظم. فهرست مسجد اعظم ۴۶۸ و ۴۹۷.

○ الفوائد المکیة

از: میرزا محمدامین بن محمدشرف استرآبادی (۱۰۳۶ ق)

شرح مفصلی است بر «لاستبصار» شیخ طوسی با عناوین «فائده - فائده»، در این شرح درباره سند و متن احادیث به روش اخباریها بحث نموده و در آغاز آن بیست فایده مشتمل بر مطالب کلی علم حدیث و درایه آورده است و تا باب دهم از کتاب طهارت را فقط شرح نموده است. نسخه‌های از این کتاب در کتابخانه آیه‌الله مرعشی به شماره ۴۶۰۴ موجود است و در مجموعه «میراث حدیث شیعه» به چاپ می‌رسد. التراث العربی ۲۲۱/۴؛ الذریعه ۳۵۹/۱۶.

○ الفيوضات اللامعة فی حال الكتب

الاربعه

محمدباقر بن رضا زند کرمانی (قرن ۱۴) تحقیق نیکویی است پیرامون کتب اربعه حدیثی شیعه، همراه با چهار مقدمه، تألیف آن در ۱۳۶۵ ق به پایان رسیده است. نسخه خط مؤلف در کتابخانه آیه‌الله مرعشی موجود است. فهرست مرعشی ۱۲۷/۱۹ و ۱۱۱/۱۳؛ التراث العربی ۲۳۵/۴.

○ قواعد الحدیث

محبی‌الدین موسوی غزینی (معاصر) کتاب مشهوری است در کلیات علم رجال و درایه شامل هشت بحث از جمله درباره تنوع حدیث و احادیث مضمرة و موقوفه و معلله و غیر آن، مؤلف از شاگردان مرحوم آیه‌الله خویی(ره) است. چاپ قم: مکتبه مفید، ۲۷۴ ص و بیروت، دارالاضواء ۱۴۰۶ ق، ۲۷۴ ص.

○ قواعد الدراية

مصطفی نورانی (معاصر)، رساله مختصری است در علم درایه در ۵۵ صفحه که به صورت افست از روی خط کاتب توسط مؤسسه مکتب اهل‌البیت(ع) در قم به سال

۱۴۱۱ ق به چاپ رسیده است.

○ القوامیس فی الرجال و الدراية

آقابن عابد، فاضل دربندی (۱۲۸۵ ق)

کتابی است در علم رجال و درایه، شامل دو فن و ده فصل، فن اول در علم رجال و فن ثانی در علم درایه، منتخباتی از فن اول کتاب همراه با مقدمه‌ای از دانشمند معاصر جناب سیدمحمدرضا حسینی جلالی در مجله تراثنا شماره ۲۴ به چاپ رسیده است. نسخه‌های متعددی از این کتاب شناسایی شده است و به نام‌های «قوامیس القواعد» و «قوامیس الصناعة فی فنون الاخبار» نیز نامیده شده است، همچنانکه فن اول آن به «طبقات الرواة» و «معرفة الاسانید» و فن ثانی آن به «رسالة فی الدراية» نیز شناخته می‌شود.

موسوعة مؤلفی الامامیه ۸۳/۱-۸۷؛ دلیل المخطوطات ۲۸۲؛ فهرست مرعشی ۳۱۷/۲۴؛ فهرست عکس مرعشی ۳۳۵/۲ و ۴۱۴؛ الذریعه ۱۹۹/۱۷؛ تراثنا ۱۵۶/۲۴-۲۳۷؛ فهرست کتابخانه مدرسه مروی تهران ۲۷۱.

○ الکفایة فی علم الدراية

ابوطالب بن ابی القاسم موسوی زنجانی (۱۳۲۹ ق)

قواعد علم درایه و حدیث را در هشت مقدمه و چهار باب و یک خاتمه آورده است، تألیف کتاب در ۲۸ صفر ۱۲۸۹ به پایان رسیده و نسخه‌ای از آن در کتابخانه آستان قدس رضوی و نیز نسخه‌ای در کتابخانه آیه‌الله مرعشی موجود است. چاپ: میراث حدیث شیعه، دفتر پنجم ص ۲۷۹ الی ۴۰۰ الذریعه ۹۶/۱۸؛ فهرست الفبایی آستان قدس رضوی ۴۶۷؛ فهرست مرعشی ۲۹۴/۲۱؛ مصفی المقال ۲۹ و ۳۰.

○ الکفایة فی علم الدراية

عبدالله بن صالح سماهیجی بحرانی (۱۱۳۵ ق) مصفی المقال ۲۴۸

○ مختصر رساله فی احوال الاخبار
قطب‌الدین سعیدبن هبة‌الله راوندی
(۵۷۳ ق)

تلخیصی است از «رساله فی احوال
الاخبار» قطب‌راوندی شامل ۱۳ فصل کوتاه
از جمله درباره حجیت خبر متواتر و اجماع و
علل اختلاف اخبار و... این رساله به کوشش
آقای سیدمحمدرضا حسینی جلالی در مجله
علوم الحدیث عربی شماره اول و نیز میراث
حدیث شیعه، دفتر پنجم صفحات ۲۴۹-۲۷۷
به چاپ رسیده و تاکنون دو نسخه خطی از
آن شناسایی شده است. (تراثنا ۳۸ و ۳۹ ص
۲۷۳)

○ مختصری پیرامون جایگاه و ثاقت در
علم درایه
سیدعباس قائم مقامی (معاصر)، ضمن
مجموعه مقالات فقهی توسط انتشارات
امیرکبیر در تهران به چاپ رسیده است.

○ مستدرکات مقیاس الهدایه فی علم
الدرایه محمدرضا مامقانی (معاصر)
تعلیقات شیخ محمدرضا مامقانی بر
«مقیاس الهدایه» جدش مرحوم شیخ عبدالله
مامقانی است که همراه با چاپ تحقیقی آن به
عنوان جلد پنجم و ششم به چاپ رسیده است.

○ مسندنویسی در تاریخ حدیث
کاظم طباطبایی (معاصر)
کتاب مفصلی است شامل مقدمه و ده
بخش که در آن درباره مسندنویسی و
مُسندهای حدیثی موجود بحث شده است.
چاپ: قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۷
ش، ۴۶۷ ص.

○ مشترکات الرجال، فخرالدین
طریحی = جامع المقال

○ مشرق الشمسین و اکسیر السعادتین
شیخ بهایی محمدبن حسین عاملی
(۱۰۳۰ ق)

○ مبدأ الامال فی قواعد علوم الحدیث
و الدرایه و الرجال علی بن محمدجعفر
شریعتمدار استرآبادی (۱۳۱۵ ق)
قواعد علم رجال و درایه را در چهار
مقدمه و سه کتاب آورده است: کتاب اول در
علم رجال، کتاب دوم در علم درایه و کتاب
سوم در علم حدیث، تألیف آن در ۱۳۰۲ ق به
پایان رسیده است.

نسخه خط مؤلف به شماره ۴۶۵۹ در
کتابخانه آیه‌الله مرعشی موجود است.
الذریعه ۴۸/۱۹؛ مصفی المقال ۲۲۴؛ فهرست
مرعشی ۲۴۴/۱۲.

○ متولوزی سنت و تاریخ اسلام
محمود افتخارزاده (معاصر)

کتابی است به زبان فارسی که در آن
مباحثی در درایه و فروع حدیث و
رجال‌شناسی و شرایط حمل و نقل حدیث
آمده است.

چاپ: تهران، مؤسسه خدمات فرهنگی
رسا، ۹۰ ص.

○ متقن المقال فی تلخیص جامع المقال
از: شیخ عبدالحسین بن نعمه طریحی
(۱۲۹۵ ق)

«جامع المقال» جدش - شیخ فخرالدین
طریحی - را تلخیص نموده و این تلخیص را
در سال ۱۲۶۲ ق به پایان رسانده است.

و از اوست: حاشیه الفوائد الحائریه
للوحد البیهانی.

الذریعه ۶۸/۱۹؛ مصفی المقال ۲۲۲؛
اعیان الشیعه ۴۵۱/۷؛ الکرام البررة ۷۲۰/۲.

○ المختصر

مهدی بن علی غریفی بحرانی (۱۳۳۳ ق)
رساله مختصری است در رجال و علم
درایه شامل سه جزء: ۱- درایه و برخی از
اصطلاحات آن ۲- احوال مشایخ اجازه
۳- احوال ائمه (ع).

علامه تهرانی نسخه‌ای از این رساله را
دیده است.

مصفی المقال ۴۷۳.

○ الکلام الوجیز فی تمرین المستجیز
عبدالله بن ابی‌القاسم موسوی بحرانی
بلادی (۱۳۷۲ ق)

رساله‌ای است در اصول حدیث و علم
درایه به فارسی که برای آموزش طالبان
اجازه روایت حدیث نگاشته است.
المسلسلات فی الاجازات ۱۸/۲.

○ الکیات الرجالیه، عبدالله شبر
حسینی = درایه الحدیث

○ لب اللباب فی الدرایه و علم الرجال
محمدجعفر بن سیف‌الدین شریعتمدار
استرآبادی (۱۲۶۳ ق)

قواعد کلی علم حدیث را در یک مقدمه
و هشت باب و یک خاتمه آورده و تألیف
رساله را در ربیع الثانی ۱۲۳۵ به پایان رسانده
است. مؤلف خود این رساله را تلخیص نموده
موسوم به «لایحاز».

چاپ شده در میراث حدیث شیعه، دفتر
دوم، ص ۳۹۵ الی ۴۹۶ و حدود بیست نسخه
از آن شناسایی شده است. الذریعه ۲۸۳/۱۸ و
۲۸۹؛ التراث العربی ۳۹۰/۴؛ فهرست مرعشی
۲۷/۱۱ و ۲۹۷/۱۲ و ۱۳۰/۱۴ و ۴۰۷/۱۹؛
فهرست دانشگاه تهران ۱۷۱۸/۵ و ۱۷۲۰ و
۳۱۰۴/۱۳؛ فهرست مجلس ۳۳۸/۱۶ و
۳۸۵/۳۷.

○ لباب الهدایه و منار الدرایه

مصطفی مرتضی

چاپ: قم، ۱۴۰۹ ق، ۹۶ ص.

معجم المطبوعات العربیه فی ایران،

رفاعی ص ۳۱۰۹

○ مالایسع المحدث جهله

رساله‌ایست در علم درایه الحدیث که
علامه تهرانی در الذریعه آن را معرفی نموده
و احتمال داده که با رساله معرفی شده در
کشف الظنون از میانشی متحد باشد.

الذریعه ۲۵/۱۹ رقم ۱۲۶؛ کشف الظنون
۳۶۹/۲.

مستدرکات و نتایج مجموعاً در ۷ جلد مشار
عربی ۸۸۹؛ الذریعه ۱۸/۲۲ و ۳۳۸/۱۶؛
مصطفی‌المقال ۲۵۰

○ مقدمه نهایی الرجال

سیدراحت حسین رضوی کویال پوری
هندی (۱۳۷۶ ق)
رضوی رساله مفصلی در رجال نگاشته
موسوم به «نهایی‌المقال فی احوال الرجال» و
رساله حاضر را در علم درایه بعنوان مقدمه آن
در ۲۱۴ صفحه نگاشته و تألیف آن در ۱۳۶۹ ق
پایان یافته است.
المسلسلات فی الاجازات ۱۴۰/۲؛
گنجینه شهاب، دفتر نخست، ص ۸۸.

○ المقنعة الانیسة والمغنیة الانیسة

مذهب‌الدین احمد بن عبدالرضا بصری
خراسانی (قرن ۱۲ ق)
رساله مختصر و سودمندی است در علم
درایه شامل دوازده منهج و یک خاتمه که
تألیف آن در جمادی‌الاول ۱۰۷۹ در هرات به
پایان رسیده است.
دو نسخه از این رساله شناسایی نمودیم:
۱ - نسخه شماره ۳۵۷۲ کتابخانه ملک ۲ -
نسخه شماره ۶۴۱ کتابخانه دانشکده الهیات
تهران. فهرست ملک ۴۹۵/۶؛ فهرست
دانشکده الهیات تهران ۳۴۶/۱ و ۶۷۵
فهرست مجلس ۵۸۳/۲۳؛ مصفی‌المقال ۵۰-
۵۲؛ معجم اعلام الشیعة، طباطبایی ۴۴-۴۷؛
موسوعة مؤلفی الامامیة ۴/۷۵-۸۳.

○ مقیاس الروایة فی علم الدرایة

علی اکبر سیفی مازندرانی (معاصر)
کتابی است در علم درایه شامل مباحث
همچون: اهمیت علم حدیث و موضوع
و غایت آن، طرق تحمل حدیث، تعریف جز و
اقسام و مصطلحات آن، انواع حدیث و...
چاپ: قم، انتشارات جامعه مدرسین،
۱۴۲۱ ه، ۲۳۶ ص رقی

○ ملاکهای نقد و بررسی متن حدیث

کمال صحرایی اردکانی (معاصر)

○ معرفة علوم الحدیث

محمد بن عبدالله حاکم نیشابوری (۴۰۵ ق)
کتاب مهم و مشهوریست در علم حدیث
و درایه، و از نخستین تألیفات در این فن
است. مرحوم صدر در تأسیس الشیعة، مؤلف
کتاب را دانشمندی شیعی دانسته است، ولی
غالباً وی را سنی می‌دانند.

این کتاب بارها در هند، مصر و عربستان
به چاپ رسیده است.

الذریعه ۱۹۹/۲؛ تأسیس الشیعة لعلوم
الاسلام ۲۹۵؛ دائرة‌المعارف تشیع ۳۶/۶؛
دلیل مؤلفات الحدیث الشریف المطبوعة
۶۶/۱؛ فهرست عکسی مرعشی ۲۷۱/۲.

○ مقایس الانوار

از: میرزا محمدابوطالب بن حاج میرزا
ابوالقاسم موسوی زنجانی (۱۳۲۹ ق)
از همین مؤلف دو کتاب دیگر در درایه
می‌شناسیم با نامهای «الهدایة فی
علم الدرایة» و «الکفایة فی علم الدرایة»
مؤلف در کتاب اخیر از «مقایس الانوار» خود
یاد کرده است، در الذریعه (ج ۲۱، ص ۳۷۶)
از مقایس الانوار زنجانی یاد شده و آن را
کتابی در اصول فقه دانسته است. در فهرست
مجلس (ج ۱۲ ص ۱۰ نسخه شماره ۴۳۱۶)
کتابی به این نام معرفی شده در علم حدیث
و معرفت کتب و اصطلاحات فقها، ولی مؤلف
آن ناشناس مانده است.

○ مقیاس الهدایة فی علم الدرایة

عبدالله بن محمدحسن مامقانی (۱۳۵۱ ق)
کتاب مفصل و مبسوطی است در علم
درایه که بعنوان مقدمه‌ای بر رجال کبیر
مرحوم مامقانی موسوم به «تنقیح‌المقال»
نگاشته شده و مباحث مربوط به حدیث و
درایه به خوبی در آن مطرح شده است و از
بهترین کتابهای درایه شیعه است آقای
غفاری آن را تلخیص نموده و نیز
«ضیاء الدرایة» تلخیصی از همین کتاب است.

چاپ: چاپ سنگی ۱۳۴۵ ق؛ چاپ
تحقیقی از سوی مؤسسه آل‌البیت، ۱۴۱۱ ق،
با تحقیق محمدرضا مامقانی به همراه

کتابی فقهی است که مقدمه‌ای مفصل
و مهم در علم درایه دارد. این کتاب با
تصحیح سیدمهدی رجایی توسط انتشارات
آستان قدس رضوی به چاپ رسیده است.
الذریعه ۵۰/۲۱؛ التراث العربی ۸۶/۵؛ فهرست ۱
(منابع آستان قدس رضوی ص ۵۲۰)

○ مصادر الانوار فی تحقیق الاجتهاد و

الاجبار

میرزا محمد بن عبدالنبی نیشابوری
اخباری (۱۳۳۲ ق) کتابی است در علم حدیث
شامل پنج مصدر و ۴۷۰ حدیث که نسخه‌ای
از آن به تازگی برای کتابخانه آیه‌الله مرعشی (ره)
خریداری شده است.

مجله میراث شهاب ۱۴/۲۰

○ مصادر الحدیث عند الامامیة

محمد حسین جلالی (معاصر)
چاپ: تهران انتشارات هجرت، ۴۶ ص.

○ مصطلحات حدیث

پایان‌نامه کارشناسی ارشد آقای
عبدالرسول نیشابوری است که مصطلحات
حدیث (حرف م) را از کتابهای علوم حدیثی
جمع‌آوری و ترجمه نموده است. نک: مجله
مقالات و بررسیها دفتر ۵۱ و ۵۲ ص ۳۰۳

○ معجم مصطلحات الرجال و الدرایة

محمدرضا جدیدی نژاد
این معجم که شامل تعریف حدود
ششصد اصطلاح رجال و درایه‌ای است،
توسط انتشارات دارالحدیث قم به سال ۱۳۸۰ ش
به چاپ رسیده است.

○ معرفة الحدیث و تاریخ نشره و

تدوین و ثقافته عند الشیعة

محمدباقر بهبودی (معاصر)

کتاب نسبتاً مبسوطی است در علم
حدیث و تاریخ تدوین آن و الفاظ جرح و
بررسی چند اصل و کتاب حدیثی.
چاپ: تهران، مرکز انتشارات علمی و
فرهنگی، ۱۳۶۲ ق، ۲۷۳ ص.

مقاله‌ای است که در مجله دانشور شماره ۲۵ صفحات ۱ تا ۸ به چاپ رسیده است.

○ ملخص اسرار اليقين في شرح دراية المتقين

شرحی است بر «سنن الهداية في علم الدراية» شيخ محمد تبينی، از مؤلفی ناشناس علامه تهرانی می‌نویسد: رأيت بخط بعض العلماء ان للشيخ محمدالشهير بالتبيني كتاب الدراية و شرحه الموسوم «ملخص اسرار اليقين في شرح دراية المتقين» الذريعه ۲۳۹/۱۲ و ۲۰۲/۲۲.

○ ملخص المقال في الدراية والرجال (= تلخيص المقال)

سيدمحمدبن محمود عصار لواساني (۱۳۵۶ ق)

رساله ايست در علم درايه و اصول كلييه رجال به زبان فارسی. نسخه‌ای از این رساله بخط مؤلف کتابت در ۱۳۴۷ ق در مشهد مقدس، به شماره ۳۶۳۹ در کتابخانه آستان قدس رضوی موجود است. الذريعه ۲۱۴/۲۲ ؛ فهرست آستان قدس رضوی ۶/۶۲۵ ؛ فهرست الفبايي آستان قدس رضوی، ص ۵۵۱.

○ منبع الاحكام (= ارجوزه في الدراية)

از: محمدبن سليمان تنكابي (۱۳۰۲ ق) ارجوزه‌ايست در ۷۸ بيت عربي و در آن قواعد درايه و علم الحديث به نظم كشيده شده است تاريخ پايان نظم ماه صفر ۱۲۶۵ ق بوده است، نسخه‌هایی از آن در کتابخانه آية‌الله مرعشی و نسخه‌ای نیز در کتابخانه مدرسه امام صادق (ع) چالوس به شماره ۴۵۳ موجود است. الذريعه ۵۵/۸ و ۱۰۷/۲۳ ؛ فهرست مرعشی ۸۱/۱۲ و ۱۱۲/۱۶؛ قصص العلماء ۸۴.

○ متقی الامال في قواعد علم الرجال علی بن محمدجعفر شریتمدار

○ استرآبادی (۱۳۱۵ ق)

شرحی است بر اصطلاحات رجالی و حل مشکلاتی که مراجعه‌کنندگان به کتب رجال با آنها مواجه می‌شوند، شامل سه بخش: ۱ - کتاب فی الرجال ۲ - کتاب فی الحديث ۳ - کتاب فی الدراية.

نسخه خط مؤلف به شماره ۳۰۹۰ در کتابخانه آية‌الله مرعشی در قم نگهداری می‌شود. فهرست مرعشی ۳۱۴/۸.

○ منتهی الدراية، محمدباقر زاهد مهاجرانی = الدراية في علم الرواية

○ منظومة في الدراية، حبيب الله شريف كاشاني = الدررة الفاخرة

○ منظومة في الدراية، محمد تنكابي = منبع الاحكام

○ متقی الجمال في الاحاديث الصحاح والحسان (عربی)

از: شيخ حسن بن زين الدين عاملي (۱۰۱۱ ق)

مؤلف که فرزند شهيد ثاني است در آغاز کتاب دوازده فائده را ذکر نموده و در آن اصول علم حديث را بيان داشته و بيشتري فوائد مذکور مرتبط با علم درايه است و مرحوم سيدحسن صدر در کتاب «الشيعة و فنون الاسلام» اين کتاب را جزو کتب درايه شيعه معرفی نموده است.

وحيد بهبهائي اين فوائد را به صورت رساله مستقلي درآورده است.

اين کتاب بارها به چاپ رسیده و نسخه‌های متعددی از آن در دسترس می‌باشد.

الذريعه ۳۳۸/۱۶ رقم ۱۵۶۷ به عنوان «الفوائد الرجالية»؛ فهرست آستان قدس رضوی ۶/۶۱۷.

○ المنظومة الوجيزة (في الدراية والرجال و اسماء الكتب)

از: سيدحسين بن محمد لاجوردی

○ کاشانی (۱۳۷۹ ق)

منظومه‌ای است در علم درايه: بالغ بر ۴۰۰ بيت، شامل مقدمه و شش فصل و خاتمه‌ای که در آن اسامي کتب منسوب به بزرگان را نام برده است. تاريخ نظم اين اثر ۱۲۵۰ ق است و در سال ۱۳۵۵ ق در تهران به چاپ رسیده است، و نسخه چاپی آن همراه با کتاب ديگر مؤلف بنام «الضوء الرشيد في فقه النبي الامجد» در کتابخانه آية‌الله مرعشی(ره) موجود است.

الذريعه ۱۴۶/۲۳؛ مصفی المقال ۱۵۲؛ فهرست کتابهای چاپی عربي، مشار ۹۲۵.

○ منهاج الهداية الى علم الدراية

از: حسين حسيني جعفري (قرن ۱۰) تأليف اين رساله در شوال ۹۸۷ به پايان رسیده است. نسخه‌ای از اين کتاب در فهرست نسخه‌های خطی چهار کتابخانه مشهد (ص ۴۱۸) جزو کتابهای مسجدجامع گوهرشاد (شماره ۱۹۶۴) به اختصار معرفی شده، ولی در فهرست جديد کتابخانه مذکور که در چهار جلد به قلم آقای فاضل نگاشته شده، نامی از اين کتاب به چشم نمی‌خورد، ظاهراً در جلدهای بعدی فهرست مذکور، معرفی اين رساله خواهد آمد.

○ منية الاصول في الدراية، ملاحبيب الله كاشاني = الدررة الفاخرة

○ موجزالمقال في علم الدراية (= نظم الوجيزة = ارجوزه في الدراية)

عبدالرحيم بن عبدالحسين تهرانی اصفهانی حائری (۱۳۶۷ ق)

ناظم در اين ارجوزه «الوجيزة» شيخ بهايی در علم درايه را به نظم كشيده است. تنظيم اين ارجوزه در ايام جوانی ناظم به سال ۱۳۰۹ ق انجام گرفته و در سال ۱۳۴۳ ق همراه با ارجوزه‌ای در رجال موسوم به «ملخص المقال» از همو به چاپ رسیده و تقيز علماء بزرگی همچون سيدمحمدباقر حجت و شيخ محمدحسن حائری در آن درج شده است. نسخه‌ای از اين رساله در مکتبه سيدمحمدباقر حجت طباطبائي در کربلا به

شماره ۳۹۷ موجود است و در فهرست آن مکتبه ص ۲۲۲ معرفی شده است.
الذریعه ۴۷۲/۱ و ۱۰۷/۲۳ و ۲۵۳؛
مصطفی‌المقال ۲۲۷.

○ الموضوعات فی الآثار والایخبار

هاشم معروف حسنی (معاصر)
ترجمه فارسی این اثر با عنوان «اخبار و آثار ساختگی» در ایران به چاپ رسیده است.
چاپ بیروت: دارالتعارف للمطبوعات، ۱۴۰۷
ق: ۳۳۲ ص.

○ مؤلفین شیعی علم درایه]

محمد رضا مامقانی (معاصر)
مؤلف دانشمند این اثر، در طی سالیان متمادی که تحقیق و تصحیح «مقباس الهدایة» جد بزرگوارش را در دست داشته، اسامی عالمان شیعی که در علم درایه تألیفی داشته‌اند را، یادداشت نموده و منابع شرح حال آن‌ها را به همراه آثار رجالی و درایه‌ای ایشان ثبت کرده است، در این اثر مجموعاً نام حدود ۱۵۰ تن از مؤلفین شیعی در فن درایه به ترتیب الفبایی اسامی مؤلفین گردآوری شده است. این کتاب همانند کتاب «مصطفی‌المقال فی مصنفی علم الرجال» شیخ آقابزرگ تهرانی است که در آن مؤلفین شیعی در علم رجال با آثار رجالی آنان معرفی شده است. این کتاب هنوز به چاپ نرسیده است.

○ نتایج مقباس الهدایة

محمد رضا مامقانی (معاصر)
معجم اصطلاحات بکار رفته در کتاب «مقباس الهدایة» و مستدرکات آن است که بعنوان جلد هفتم چاپ تحقیقی مقباس الهدایة توسط مؤسسه آل‌البیت بچاپ رسیده است.

○ نقد الحدیث فی علم الروایة و

علم الدراية

از: دکتر حسین حاج حسن (عربی)
کتاب مبسوطی است در علم درایه، شامل مقدمه و شش باب و خاتمه و هر باب در چند فصل، که در بعضی از این ابواب بحثهای خارج از درایه نیز مطرح شده و از

مصادر شیعی کمتر بهره برده است.
این کتاب در سال ۱۴۰۵ ق در بیروت، توسط مؤسسه الوفاء در دو جلد به چاپ رسیده است.

○ نقد و بررسی روشهای تشخیص

حدیث موضوع

پایان‌نامه دکترای تخصصی مؤلف است در ۲۳۴ صفحه شامل بررسی پیرامون حدیث کذب و موضوع و آشنایی مقایسه‌ای با آراء و روشهای مؤلفان در تشخیص حدیث موضوع و بررسی معیار عقل یا توجه به شکل کلی حدیث.

○ نظم الوجیزة شیخ بهایی، عبدالرحیم

اصفهانی = موجزالمقال

○ نهایة الدراية فی شرح الوجیزة

حسن بن هادی صدر کاظمی (۱۳۵۴ ق)
از مفضلترین شروح رساله «الوجیزة» شیخ بهایی است که تألیف آن در ۱۳۱۴ ق به پایان رسیده است. این شرح به صورت مرزجی است و تاکنون سه بار به چاپ رسیده است.
چاپ: هند، لکنهو، ۱۳۲۴ ق چاپ سنگی و بیروت، صیدا، ۱۳۳۱ ق، ۱۵۰ ص و چاپ تحقیقی در قم، نشر مشعر، ۷۱۲ ص با تحقیق ماجد غرباوی
الذریعه ۴۰۰/۲۴؛ مصطفی‌المقال ۱۳۰؛
فهرست کتابهای چاپی عربی، مشار ۹۷۳.

○ نهایة الدراية فی شرح الوجیزة

محمدين عنايت احمد کشمیری (۱۳۳۵ ق)
شرحی است بر «الوجیزة» شیخ بهایی در علم درایه.
الذریعه ۳۹۹/۲۴؛ مصطفی‌المقال ۴۳۶.

○ نهایة الرجال

سیدراحت حسین رضوی هندی (۱۳۷۶ ق)
کتاب مبسوطی است در علم رجال که مقدمه آن خود کتاب مستقل و مفصلی است در علم درایه. گنجینه شهاب ۸۸/۱.

○ النهایة فی علم الدراية

محمدباقر بن مرتضی بن احمد طباطبایی یزدی (۱۲۹۸ ق)
رساله مبسوطی است در علم درایه شامل ۳۰۰۰ سطر که شرحی است بر منظومه‌ای که مؤلف در درایه سروده است. یزدی از این رساله در آخر کتابش «لوائح اللوحین فی اسرار شهادة الحسين» یاد کرده است.
التراث العربی ۴۰۵/۴

○ وثوق صدوری و وثوق سندی

محمدحسن ربانی بیرجندی (معاصر)

مقاله‌ای است به فارسی که در مجله «فقه» شماره ۱۹ و ۲۰ صفحات ۱۴۵ الی ۲۰۷ به چاپ رسیده است. این مقاله محققانه شامل چهار بخش است و در آن مباحثی چون: وثوق صدوری و وثوق سندی، قرینه‌هایی که به روایت اعتبار می‌دهند و دیدگاههای شهید ثانی و آقاجمال خوانساری در این باره و نکته‌های پراکنده از جمله بررسی مقوله عمرین حنظله مطرح شده است.

○ وجیزة المقال فی الرجال، محمدباقر

قائمی = الفوائد الکاظمیة

○ الوجیزة، محمدجعفر استرآبادی =

الایجاز

○ الوجیزة (= ارجوزة فی الدراية)

مولی محمدحسن بن محمد حسین نیستانکی نائینی (۱۳۵۴ ق)
ارجوزة‌ایست در علم درایه، شامل ۴۰۰ بیت، ناظم در کتاب «گوهر شجرعراغ» از آن نام برده است.
الذریعه ۴۷۲/۱ و ۴۸/۲۵ و ۲۴۹/۱۸

○ وجیزة فی الدراية

ابوالحسن بن حسین یزدی (۱۳۴۴ ق)
رساله‌ای است در علم درایه شامل مقدمه و شش مقاله و یک خاتمه دارای یازده فایده. تألیف در ۱۲۳۷، سه نسخه از این

حاضر را در موضوع علم درایه نگاشته و در پایان آن فوایدی به عنوان مستطرفات و فواید متفرقه ملحق نموده و تألیف آن را در روز چهارشنبه ۲۴ رمضان ۱۳۴۴ به پایان رسانده است. رساله ابواب و فصول خاصی ندارد و نسخه خط مؤلف در کتابخانه مؤسسه دارالحدیث نگهداری می‌شود و نسخه‌ای دیگر از آن در کتابخانه آیه‌الله مرعشی موجود است.

آغاز: بسم‌الله... انّ هذه وجيزة عزيزة في مهمات علم دراية الحديث الذريعه ۵۰/۲۵؛ مصفى المقال ۲۲۹؛ مجله ميراث شهاب ۱۱۲/۱۹.

○ **الوجيزة في علم دراية الحديث، حسين لاجوردى كاشانى = المنظومة الوجيزة**

○ **الوجيزة خلاصة علم الدراية**
از: حسين بن عبدالصمد عاملى (۹۸۴ ق)
دانشمند فقيده مرحوم خان بابامشار در فهرست كتب چاپى عربى (۹۸۴)، اين كتاب را به شيخ حسين عالمى نسبت داده و چند چاپ از آنرا گزارش نموده است. اين نسبت اشتباه است. «الوجيزة» از تأليفات شيخ بهاى است و «وصول الاخير» تأليف پدر شيخ بهاى جناب شيخ حسين عاملى است.

○ **وصول الاخير الى اصول الاخبار**
عزالدين حسين بن عبدالصمد عاملى (۹۸۴ ق)

مؤلف كه از شاگردان شهيد ثانى بوده، اين كتاب را در علم درايه مرتب بر «اصل»هاى متعدد نگاشته و بخش مهمى از كتاب را به بحث درباره وجوب تبعيت از ائمه معصومين عليهم السلام اختصاص داده است. افندى در رياض العلماء مى‌نويسد: و من مؤلفاته كتاب «وصول الاخير الى اصول الاخبار» و هو كتاب حسن طويل الذيل جداً فى علم الدراية، و قد ذكر فى اوله ادلة الامامة و اطال البحث فيها... و هو كثير الفوائد والمطالب، و هو ثانى مؤلف فى علم الدراية من طريقة اصحابنا، و قد سبقه استاده الشهيد

چاپ رسیده است و سيدمرتضى صدرالافاضل هندی (۱۴۰۷ ق) نیز آنرا به اردو ترجمه نموده است.

شرح متعددى بر وجيزه نگاشته‌اند و تعداد اندكى از آنها به چاپ رسیده از جمله: شرح مبسوط و ارزنده مرحوم سيدحسن صدر (۱۳۵۴ ق) موسوم به «نهاية الدراية» كه بارها به چاپ رسیده است، و نیز «الدرة العزیزة» ميرزا محمدعلى حسینی شهرستانی (۱۳۴۴ ق) و «صفايح الابريز» امجدحسين الله آبادى و «الجوهرة العزیزة» سيدعلى محمد نقوى نصيرآبادى (۱۳۱۲ ق) كه سه شرح بر وجيزه نگاشته و تنها شرح مذکور در هند به چاپ رسیده است. تعليقات سيدابوالحسن مولانا تيريزى و تعليقات سيدعلاءالدين موسوى و شرح فارسى سيدمهدي مرعشى نیز از جمله شروحى‌اند كه همراه با متن وجيزه به چاپ رسیده‌اند.

الذريعه ۵۱/۲۵؛ مشار عربى ۹۸۵؛ التراث العربى ۴۴۸/۵؛ فهرست القبائى أستان قدس رضوى ۶۰۰؛ فهرست كتابخانه وزيرى يزد ۷۴۹/۲؛ فهرست دانشگاه تهران ۳۲۷۹/۱۳.

○ **الوجيزة في الدراية**

مولى آقا احمد بن مصطفى بن احمد خوئينى قزوينى (۱۴۰۷ ق)
رساله‌اى است در علم درايه، مفصلتر از «الوجيزة» شيخ بهاى و نسخه‌اى از آن در مکتبه، ميرزا حسين - فرزند مؤلف - موجود بوده است.

از همين مؤلف كتاب «مرآة المراد فى تراجم الاوتاد» در كتابخانه آية‌الله مرعشى موجود است.

الذريعه ۴۵/۲۵؛ مصفى المقال ۲؛ التراث العربى ۳۷/۵؛ «مرآة المراد فى تحقيق شبهات رجال الاسناد»

○ **الوجيزة في الدراية والفوائد الرجالية**

عبدالرزاق بن على رضا واعظ اصفهائى حائرى همدانى (قرن ۱۴)

مؤلف كه از نوادگان ملافتح‌الله واعظ قزوينى (صاحب ابواب الجنان) بوده، رساله

رساله در كتابخانه‌هاى كاشف‌الغطاء، فرج‌الله و سماوى نجف موجود بوده است.

الذريعه ۴۸/۲۵ رقم ۳۴۳؛ مصفى المقال ۲۸؛ معجم المؤلفين ۲۱۸/۳؛ الكرام البررة ۳۴/۱.

○ **الوجيزة في الدراية**

بهاءالدين محمدبن حسين عاملى شيخ بهائى (۱۰۳۰ ق)

رساله مختصرى است شامل مطالب مهم از علم درايه كه با وجود اختصار از اهميت بسزايى برخوردار بوده و مورد توجه پژوهشگران در اين علم قرار گرفته و شروح و ترجمه‌هاى متعددى بر آن نگاشته شده است. گرچه «وجيزه» شيخ بهاى اولين رساله در علم درايه نيست ولى به جهت نوآوريتها و نظرات جديدى كه مؤلف در اين رساله با جملات کوتاه و رسا بيان داشته و اسلوب متين و تقسيم‌بندى تازه‌اى كه از حديث ارائه نموده، امتياز خاصى در بين تأليفات درايه‌اى شيعه بدست آورده است.

تاکنون بيش از ۱۶۰ نسخه خطى از اين رساله در كتابخانه‌هاى ايران شناسايى شده است، از جمله نسخه شماره ۹۰۹ كتابخانه وزيرى يزد، تحرير شده در ۱۰۰۴، و نسخه كتابخانه دانشكده پزشكى شيراز كتابت شده در ۱۰۰۹ بخط محمدشريف يزدى، و نسخه شماره ۴۳۱۶ كتابخانه دانشگاه تهران كه به خط محمدبن على تبينى در ۱۰۱۱ كتابت شده است و نیز نسخه شماره ۷۰۹۷ كتابخانه آستان قدس كه به خط على بن احمد نباعى است با تاريخ تحرير ۱۰۱۲.

چهارده چاپ از اين رساله سراغ داريم كه قديمى‌ترين آن به سال ۱۳۰۲ به ضميمه منتهى‌المقال بوده و جديدترين آن به سال ۱۴۱۳ در مجله تراثنا با تصحيح ماجد غرباوى.

وجيزه را شيخ عبدالرحيم اصفهائى (۱۳۶۷ ق) به عربى به نظم كشيده و آنرا «موجز المقال» نام نهاده و در ۱۳۴۳ ق به صورت سنگى به چاپ رسیده است.

ترجمة فارسى وجيزه با اسم «حديث‌شناسى» از سيدمهدي مرعشى به

○ الثانی بذلک.

بیش از ده نسخه خطی از این کتاب شناسایی شده که اقدم نسخ موجود به خط شریف بن بهاءالدین علی حسنی رامدی در شوال ۹۶۷ کتابت شده و به شماره ۱۰۴۴ در کتابخانه دانشگاه تهران موجود است، پس از آن نسخه شماره $\frac{۲}{۱۹۶}$ کتابخانه آیه الله گلپایگانی است که بخط محمدعلی غروی با تاریخ کتابت ۱۰۰۷ می باشد.

وصول الاخیار نخستین بار به سال ۱۳۰۶ ق به خط احمد تفریسی به صورت سنگی به چاپ رسید و پس از آن به سال ۱۴۰۱ با تصحیح سید عبداللطیف کوهکمری در قم منتشر شده است و بار دیگر با تصحیح و تحقیق استاد سید محمد رضا حسینی جلالی به چاپ می رسد.

الذریعه ۱۰۱/۲۵؛ مصفی المقال ۱۴۷؛ فهرست دانشگاه تهران ۱۷۵۰/۵؛ ریاض العلماء ۱۰۸/۲-۱۲۱.

○ الهدایة فی علم الدرایة

از: ابوطالب بن ابی ابی القاسم موسوی زنجانی (۱۳۲۹ ق)

از این مؤلف، کتاب «الکفایة فی علم الدرایة» را پیشتر معرفی نمودیم، نسخه شماره ۹۵۸۳ کتابخانه مجلس شورای اسلامی متحمل کتابی است با عنوان «الهدایة فی علم الدرایة» ممکن است متحد با کتاب سابق الذکر باشد.

○ هدایة الدرایة

از: محمد بن سلیمان تنکابنی (۱۳۰۲ ق) تنکابنی در قصص العلماء (ص ۸۴) ضمن شمارش تألیفاتش، از این کتاب یاد نموده و گفته است: هدایة الدرایة در حل عبارت «من اجمعت العصابة علی تصحیح ما یصح عنه...» بنا بر این موضوع رساله پیرامون اصحاب اجماع است. الذریعه ۱۷۵/۲۵

○ هدیه المحدثین

از: علی اکبر بن غلامعلی مروج الاسلام کرمانی خراسانی (قرن ۱۴)

رساله ایست در علم درایه به فارسی شامل مقدمه و ده فصل و خاتمه که تألیف آن در ۱۳۴۸ ق به پایان رسیده و در همان سال و در ۱۸۳ صفحه قطع جیبی به صورت سنگی در تهران و مشهد به چاپ رسیده است. نسخه های خطی این کتاب به شماره ۲۵۷۶ در کتابخانه مجلس و به شماره ۲۱۹۲ در کتابخانه آیه الله مرعشی نهنداری می شود. نسخه چاپی کتاب همراه است با تقریظهایی از شیخ عباس قمی و شیخ علی اکبر نهندی و محمدباقر بیرجندی. عناوین اجمالی کتاب: مقدمه در معنی درایه و فضیلت علم حدیث، فصل اول: در اقسام خبر از حیث صدق و کذب، فصل دوم: در اخبار متواتر و آحاد، فصل سوم: در تقسیم اخبار به پنج نوع، فصل چهارم: در اقسام خبر واحد، فصل پنجم: در کیفیت روایت حدیث، فصل ششم: در رد و قبول حدیث، فصل هفتم: در الفاظ مدح یا ذم راوی، فصل هشتم در طرق تحمل حدیث، فصل نهم: در آداب کتابت حدیث، فصل دهم: در آداب محدث و طالب حدیث، خاتمه در مدح کتب اربعه. فهرست کتابخانه مجلس ۱۵۴۳/۱۰؛ فهرست کتابخانه مرعشی ۳۲۹/۱۸؛ فهرست کتب چاپی فارسی، مشار ۵۴۷۴/۵؛ مصفی المقال ۳۴۰.

○ هدیه المحصلین (= درایه فارسی)

از: شیخ علی اکبر بن غلامعلی مروج الاسلام کرمانی خراسانی (قرن ۱۴) مؤلف قبلاً کتاب هدیه المحدثین را تألیف نموده بود، آنچه را که در آن کتاب مجمل بود، در این کتاب توضیح داده و همراه با اضافاتی کتاب جدید را پدید آورده است. این کتاب نیز همانند کتاب قبل به چاپ رسیده است: در مطبعه مصطفوی تهران به سال ۱۳۲۸ ق، ۲۲۶ ص رقی

در فهرست آستان قدس رضوی از این کتاب بعنوان «هدایة المحدثین» یاد شده است. فهرست آستان قدس رضوی، ج ۶، ص ۶۸۶، شماره چاپی ۱۹۲۱۰ و ۲۵۳۵۱؛ مصفی المقال ۳۴۰؛ فهرست کتب چاپی فارسی، مشار ۲۰۵۳/۲ و ۵۴۷۴/۵.

○ الهدیه المکیة (= ارجوزة فی الدرایة)

از: ابوالحسن بن محمد کاظم جاجرمی (قرن ۱۳) ناظم این ارجوزه را برای فرزندش - محمد حسین - در سفر حج به سال ۱۲۴۵ ق ساخته و فرزند دیگرش - نصرالله - تعلیقات و حواشی بسیاری بر آن زده است. آغاز: الفتها بالنظم فی الدرایة بعون ربی واهب الهدایة

الذریعه ۸۰/۱۸ رقم ۷۶۹ و ۲۱۳/۲۵ رقم ۲۳۶ و ۲۵۱/۲۶ رقم ۱۲۶۲؛ مصفی المقال ۲۶.

○ یتیمه المحدث (فارسی)

از: شیخ علی اکبر بن غلامعلی مروج الاسلام کرمانی خراسانی (قرن ۱۴) از این مؤلف کتابهای «هدیه المحدثین» و «هدیه المحصلین» در درایه را معرفی نمودیم، «یتیمه الحدیث» عنوان ارجوزه ای در درایه است به فارسی که شیخ خراسانی از آن در کتاب «هدیه المحصلین» نام برده و ابیاتی از آن را آورده است. الذریعه ۱۳۸/۱۰ «رجال الشیخ علی اکبر» و ۲۱۳/۲۵ رقم ۳۳۱؛ مصفی المقال ۳۴۰.

